

GÅRDEN I FOKUS

*– hur får vi mer forskning om ekologiska
produktionssystem och resursanvändning?*

**Dokumentation från workshop,
Boglösa bygdegård 2006-10-26**

Centrum för uthålligt lantbruk

GÅRDAR SOM INSPIRERAR

Fyra lantbrukare hade fått i uppgift att presentera sin produktion och funderingar kring hinder och möjligheter för en framtida utveckling.

Anita Boman, Hansjö Gård, Orsa

Anita och hennes man driver en gård med mjölkproduktion. De har nittio kor i kall lösdrift. Hon är inte helt nöjd med det systemet eftersom det inte går att ta vara på "spillvärmen" från korna till att värma upp biytor.

De brukar 110 hektar mark. Jordarten är sand-mo-mjåla. De har även 35–40 hektar naturbetesmark.

De använder ingen kemisk bekämpning och enbart svenskt kraftfoder. För att ställa om till ekologisk produktion skulle de behöva ha mer mark för foderproduktion.

Sedan de köpt gården har mjölkpriset gått ned med 30 öre per kg. Det går runt, men det saknas utrymme för investeringar. För att förbättra ekonomin har man satsat på ett gårdsmejeri. Till detta har man fått investeringsstöd. De tillverkar ädelost som säljs direkt till butik och i egen gårdsbutik under varumärket "Hansjö mejeri". Det har varit stort lokalt intresse – större än väntat – och de ser en stor utvecklingspotential. Det upplevs som positivt att ha kontroll på hela kedjan. De planerar att ha gårdsvisningar för konsumenter.

Frågor hon skulle vilja att forskningen arbetar med:

- Hur få ned celltal? (Höga celltal är en nackdel vid ostproduktion)
- Inhemskt foder
- Ogräsbekämpning. Stubbearbetning: urlakning och kostnader
- Kaliumförsörjning till lätta jordar (På Hansjö Gård har man inte möjlighet att lagra flytgödsel till våren)

Magnus Börjesson, Högåsa Gård, Östergötland

Magnus och en anställd driver tillsammans Högåsa och Härna gårdar. De har 260 hektar i ekologisk produktion. De odlar höstvetete, vårvete, korn, matärter, åkerbönor, ängssvingel, sparris, gröngödsel samt bete till de 1100 slaktsvin som föds upp årligen.

De har egen tork och lagring för 1200 ton.

Magnus bedriver ett omfattande samarbete med en granne kring maskiner och personal.

Smågrisarna köps in – tvåhundra stycken var artonde vecka. De går i fyra grupper om hundra grisar. De betar i remsor. Totalt är det tretton

hektar grisbete, där 4,5 hektar används per år. På senhöst, vinter och förvår har de rasthage med platta och bete. De får blötfoder och har djupströbädd. Grisarna har arton veckors omloppstid. Slaktvikten är i genomsnitt 88 kg och köttandelen 57,7 procent.

Magnus ser många möjligheter med grisproduktionen. Ytor och marknad finns för att utöka.

Utmaningar:

- Integration och systemlösningar för en utökad grisproduktion. Att ha hela produktionskedjan vore intressant!
- Effektivitet i innevistelsen, boxlösningar med bra mikroklimat
- Mer precis utvägning och rationell sortering. Bättre byggnadslösning med tanke på detta?
- Avelsmaterial för ekologisk produktion
- Koncept för spårbarhet och marknadsföring
- Styrning av smakeffekter

Förslag på arbetssätt:

- Referensgrupper med praktiker och rådgivare
- Skapa aktiv dialog omkring forskningsresultat och system för regionala branschvisa workshops
- Arbeta för att involvera fler universitet
- Förbättra samverkan mellan disciplinerna ekonomi, biologi, teknik och miljö
- Skapa klimat för forskares entreprenörskap och samverkan med näringslivet

Tommy Öhman, Åloppe, Uppland

I Åloppe finns en vision om en självförsörjande, miljövänlig by med socialt och kulturellt liv.

Tommy har 70 dikor. Han säljer kalvar och stutar via Åloppe Ekomat som är en ekonomisk förening och till "Upplandsbondens" som i sin tur säljer till Coop i Uppsala. Upplandsbondens är mer rationellt och det blir mindre kostnader för distribution.

Han brukar 220 hektar åker. Han har 50 hektar naturbete och 50 hektar skogsbete. Växtodlingen är "dyr", han har en gammal maskinpark.

Tommys fru arbetar med catering och färdigmat. Också här behövs mer rationella lösningar.

Mål:

- Ekonomiskt bärkraftiga företag i Åloppe
- Hela produktionskedjan i Åloppe (mest aktuellt: slakt, chark, biogas)
- Levande landsbygd som är attraktiv för ekologiskt nybyggande

- Integration av nya svenskar genom odling
- Ännu mer samarbete! Så att man kan backa upp varandra och när det gäller ranchdrift och foderförsörjning
- Centrum för landsbygdsutveckling

Problem:

- Att gårdar säljs och ändrar inriktning
- Långsiktig säkring av areal, köttproduktion och förädling
- Hur organisera basproduktion med nästa generation?

Livsmedelsforskningen måste titta på:

- Vad innehåller/saknar maten/jorden
- Nya kvalitetsbegrepp
- Hur hanteras och förädlas våra livsmedel?
- Livsmedelstillsatser, konserveringsmetoder
- Nyckeltal, ekonomiska samhällskalkyler, konsekvensen av olika val
- Anpassning av forskningspresentationen till olika grupper i samhället – beteendeforskning

Om vi är överens om vad vi vill ha:

- Vilka metoder och grödor ska vi välja (cikoria? majs?), samodling, blandade sorter
- Utveckla analysmetoder
- Geografiska för- och nackdelar (näringssinnehall)
- Växtföljder, organisk gödning (utbyte mellan slättbygden och djurproduktion i skogsbygden via biogas och foder)
- Lämplig storlek på byn, vad ska den innehålla, vad vi börjar med för att skapa samhörighet (byalag, bredband...)
- Sammanställa befintliga metoder/utrustning för småskalig förädling

Vad vill/kan jag göra:

- Samordna, se helheten
- Presentera resultaten hemma i byn
- Driva företag

Leo Moberg, Fjugesta

I "Mobergs grönsaker" arbetar Leo Moberg, hans mamma och en anställd. De odlar potatis på sexton hektar och grönsaker på fyra. De säljer på torget och på Bondens Egen Marknad.

Leo menar att han har fått allt bättre koll när det gäller odlingsteknik. Men han efterfrågar följande:

- Hur få tillbaks kalium?
- Argument mot konsumenter när det gäller hälsa och kvalitet
- Långliggande försök för miljöforskning
- Global systemforskning

Konsumenter vill ha koll på produktionen. De frågar till och med vilket vatten han använder att vattna med.

I framtiden tror han att han kanske odlar grönsaker på några ytterligare hektar, men det finns inte så stor tillgång på mark i området.

Det finns behov av bättre maskiner, men vem ska utveckla dem? Maskintillverkarna eller forskarna? Framförallt skulle det behövas en sammanställning av vad som finns. Provning vore också bra.

Överhuvudtaget så finns det många bra idéer som borde sammanföras. Det är väldigt lite revirtänkande inom "eko" så många delar gärna med sig av idéer och erfarenheter!

RÅDGIVARPERSPEKTIVET

Tre regionala rådgivare från Jordbruksverket gav synpunkter och kommentarer.

Torbjörn Pettersson

Torbjörn framhåller vikten av att samarbeta och se till helhetsaspekterna. Det sätt som lantbrukarna här arbetar på borde inspirera forskarna, menar han.

Som husdjursrådgivare menar han att det främst är när det gäller grisproduktion som det behövs mycket forskning. Nötproduktionen fungerar ganska bra, lite forskningsfrågor finns dock kvar när det gäller parasiter och djurhälsa.

Christina Winter

Odlaren är en resurs att värna om, betonar Christina. Det är kunskapskrävande att ekoodla. Arbetsmetodik, -miljö, -effektivitet och -glädje behövs för långsiktig hållbarhet.

Det behövs också nya sätt att tänka kring ekonomi, hävdar Christina. Vad är egentligen lönsamt? Till exempel en gröda som drar mycket folk till gårdsbutiken, även om den "i sig" inte är lönsam?

Mer samarbete behövs mellan:

Lantbrukare – lantbrukare

Lantbrukare – medarbetare

Lantbrukare – konsument

Lantbrukare – förädlingsindustri

Det är idag svårt att hitta kvalificerad arbetskraft. Därför behövs förbättrad samverkan mellan lantbrukare och medarbetare, menar Christina. Det behövs också utvecklas hur vi samarbetar och kommunicerar med konsumenterna.

Hon efterfrågar mer forskning när det gäller nya grödor, nya produkter och nya metoder:

- Nya frukt- och bärslag
- Produktutveckling smak-hälsa
- Rad- och plantavstånd, ny näring
- Grödfördelning i tid och rum
- Hur skapa biologisk mångfald i perenna monokulturer?

Ann-Marie Dock Gustavsson

Ann-Marie redogjorde för den utvärdering av forskning inom ekologiskt lantbruk som nyligen genomförts.

Utvärderingen av forskningen var indelad i en vetenskaplig granskning och en granskning av relevans och nytta.

Den vetenskapliga utvärderingen önskade stärka forskningen på följande områden:

- Sociala, ekonomiska och marknadsinriktade aspekter
- Kopplingar mellan produktion, ekonomi och miljö
- Delkomponenter som hindrar fortsatt utveckling

När det gäller relevans och nytta rekommenderades:

- Fördjupat samarbete mellan finansörerna, mellan forskare och mellan forskare och avvärmare
- Att FoU-kommunikation blir meriterande för forskare

Ann-Marie berättade också att arbetet med en ny aktionsplan för ekologisk produktion nu kommit igång, organiserat med en styrgrupp och sex syntesgrupper.

GRUPPARBETEN

Alla deltagare fick skriva sin "hjärtefråga" som man helst ville diskutera på en lapp. Dessa lappar grupperades sedan efter ämnesområde så att grupper bildades kring följande frågeställningar:

1. Diversifiering, "Den självförsörjande gården", byutveckling, logistik
2. Växtnäringsförsörjning, jordbearbetning, energiförbrukning
3. Arbetsmetoder, arbetsmiljö, arbetsglädje
4. Utvärderingsmetoder för hållbarhet
5. Livsmedelskvalitet (inkl. hälsa och smak), djurens roll, djurens välfärd
6. Kommunikation

Grupperna fick i uppgift att:

- A. Beskriva problemområdet ur olika aspekter
- B. Inventera gruppens kunskaper
- C. Skriva arbetsrubrik på en ansökan
- D. Ta ställning till om gruppens kompetens behöver kompletteras
- E. Bestämna vad som blir nästa steg och vem som gör vad

Redovisning av grupparbeten

1. Diversifiering...

Deltagare: Jannie Hagman, Karin Svanäng, Tommy Öhman, Hans von Essen

Arbetsrubrik:

"Pilotprojekt för att bygga upp logistik i och studera samhällsmässiga konsekvenser av ett integrerat system med samverkan mellan ranchdrift i skogsbygd, ekologisk växtodling i omgivande slättbygd och biogasproduktion"

Att göra:

1. Inventera befintliga kunskaper och kompetens
2. Sätta samman projektledning med ekonomiskt och politiskt sakkunniga, lantbrukare, forskare m.fl.

Synpunkter/kommentarer under redovisningen:

- Matcha med de satsningar på landsbygdsutveckling som görs nu!
- Till vilka delar behövs pengar?
- Behöver inventeras: jordbearbetning och kopplingen mellan hälsa och djurfoder
- Mycket kunskaper finns redan!
- Forskare kunde ingå i LEADER-grupper?
- Det är helheten som är frågan och inte detaljerna!

2. Växtnäring, jordbearbetning och energiförbrukning

Gruppen delade på sig under två arbetsrubriker:

a) "Hur utveckla jordbearbetning mot lägre energi-/arbetstidsinsatser och samtidigt reglera rotosträs?"

Deltagare: Eva Salomonsson, Magnus Simonsson, Birgitta Båth, Anita Boman, Geng Qiuging

Frågeställningar:

- Nya grödor i växtföljden (t.ex. hampa)?
- Sorter (t.ex. med snabbare tillväxt på våren)?
- Hackning flera gånger i växtföljden för att slippa djupare bearbetning
- Speciella redskap (t.ex. som skär av rötterna)

Synpunkter/kommentarer under redovisningen:

- Det finns ogräsgrupper i Dalarna som t.ex. provat plöjningsfritt bruk
- Perenna grödor? Kanske t.o.m. perenna sädeslag (utvecklas och prövas vid The Land Institute i USA)?

b) "Djupströbädden i fokus för skogs- och mellanbygden"

Deltagare: Lars Birger Johansson, Gösta Roempke, Per Ståhl, Göran Bergkvist, Gunnar Torstensson, Ewa Magnuski

Frågeställningar:

- Hur utnyttjar vi växtnäringen på bästa sätt?
- Vilket hanteringssystem är optimalt? (Rötning, kompostering, utan lagring?)
  - o Småskaliga tekniska system för spridning
  - o Ekonomi
  - o Miljö
  - o Energi

Att göra:

1. Referensgrupp och kunskapsinsamling
2. Testa rötning
3. Testa alla system på gårdsnivå

Synpunkter/kommentarer under redovisningen:

- Var hamnar spannmål från slätten? Foder?
- Sluta kretsloppet med staden via biogas och återförsl av rötrest.

3. Arbetsmetoder, arbetsmiljö, arbetsglädje

Inga deltagare valde att ansluta sig till denna grupp.

4. Utvärderingsmetoder för hållbarhet

Deltagare: Lotta Rydhmer, Ingrid Andreasson, Lennart Salomonsson, Arnd Bassler

Arbetsrubrik:

”Metoder för utvärdering av hållbarhet – fallstudie av ekologisk kycklingproduktion.”

- Ekologisk kycklingproduktion är en ”motsättning i sig” och därför intressant som fall.
- Tvärvetenskapligt
- Deltagardrivet

Synpunkter/kommentarer under redovisningen:

- Ta in ett humanistiskt perspektiv
- Ta med både sådana lantbrukare som har erfarenhet av ekologisk kycklingproduktion och sådana som inte har det
- Hur kan metodutveckling göras deltagardrivet?
- I deltagardriven forskning räds man inte att tänka nytt. Kreativt
- Begreppet uthållighet är inte väldefinierat

5. Livsmedelskvalitet...

Deltagare: Kristina Lindgren, Maria Alarik, Lotta Jönsson, Leo Moberg, Christina Winter, Ulf Emanuelsson, Paula Persson

Arbetsrubrik:

”Hur man producerar god hälsa”

Forskning i hela kedjan ”från jord till bord” (gröda/sort-odling/klimat-utfodring-djurvälstånd/djurhälsa-kvalitet/hälsa/själens/mervärdens-ekonomi/marknad)

Frågeställningar:

- Nya grödor för mat och foder
- Odlingsmetoder för bra kvalitet (=hälsa)
- Utegångsdjur: växtnäringens utnyttjande och djurvälstånd
- Låg- och högkoncentrerade proteinfoder
- Anpassat (till) djurmaterial
- Foder- och livsmedelsbehandlings inverkan på kvalitet (t.ex. konservering)

Synpunkter/kommentarer under redovisningen:

- Hur ska vi definiera ”god hälsa”? (Det finns en parallell på djursidan; räcker det med ”fysiskt frisk” eller behövs mer?)

6. Kommunikation

Deltagare: Ann-Marie Dock Gustavsson, Magnus Börjesson, Torbjörn Pettersson, Gunnela Gustafson, Kajsa Ullvén, Lotta Waldenstedt, Annika Djurle

Att göra:

- Rekommendationer till finansierarna (via brev/skrivelse m.m.)
  - o Värdera kommunikation och förankring av projekt
  - o Finansiera möten etc.

- o "Kommunikationspeng" (som brinner inne om den inte används)
- "Tankebank", t.ex. blogg
  - o för att hitta nya kontakter samt sprida och fånga upp idéer som man kan utveckla tillsammans
- Metoder för att utvärdera kommunikationsinsatser
- Öppet brev i t.ex. DN: "Utan forskningskommunikation STANNAR SVERIGE"

Nästa steg:

- Ann-Marie kommunicerar budskapet på möte 12 december
- Magnus kommunicerar budskapet på möte 8 december
- CUL utreder möjligheter för "tankebank"
- CUL (Kajsa Ullvén) driver frågan om värderingsmetoder gentemot SLU via informatörsnätverket

Synpunkter/kommentarer under redovisningen:

- KULM-pengarna kan utnyttjas!
- Men hur får man pengar därifrån till den tidiga projektdialogen?

Slutkommentarer från deltagarna

Vad händer nu? (ett urval av kommentarer):

- CUL gör uppföljningsworkshops
- Kommunikationsfrågan kommer att diskuteras 12 december
- Funderar på projektfinansiering för idén om att testa utvärderingsmetoder för uthållighet på ekologisk kycklingproduktion
- Ser nu tydligare sammanhang till det jag redan jobbar med och ser kopplingar till andra
- Det behövs ännu mer "systemtänk". Ändra jordbearbetningen. Kretslopp måste inte gå via djurhållningen. Kretslopp via staden kan fylla samma funktion.
- Det behövs bearbetningsstrategier för lerjord och förbättrade förfruktseffekter. Vad mer kan göras?
- Det behövs mer forskning om ekologisk trädgårdsproduktion
- Vill vara med och diskutera "tankebank"
- Ska fortsätta fundera på projektformulering
- Ska titta på möjligheter inom landsbygdsprogrammet
- Ska jobba för att lyfta hållbarhetsfrågorna vid SLU
- Breda projekt kostar att planera! Svårt att finansiera!
- Ska stötta att det blir ett projekt kring att testa utvärderingsmetoder för uthållighet på ekologisk kycklingproduktion
- Deltagardrivet projekt kring kvalitetsproduktion vore intressant. Uppslag till ämnesövergripande forskningsinsats med både växt- och djurforskare
- Fortsätta diskussionen i Erfa-grupper (utfodring-köttkvalitet) tillsammans med växtodlare. Driva dokumentationsprojekt kring växtnäringsläckage vid utedräft, plattor och dess närområde. Söka KULM-pengar
- Deltagardriven grupp kring grisproduktion vore intressant. Fortsätta arbeta med AgroÖst som utvecklingsmotor för ökat utbyte mellan forskning och praktik
- Fortsätta arbeta tvärvetenskapligt!